

Pokiston Islom Respublikasi saylov tizimi

Ilmiy rahbar: Mamatqulov S.H PhD

Muxtorov Abror Hamidulla o'g'li

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti 1-kurs tarix yo'nalishi, magistr

Orcid: <https://orcid.org/0009-0007-7627-5501>

E-mail: muxtorovabror6@gmail.com

Annotatsiya: Pokiston Islom Respublikasi parlamentar Respublikasi hisoblanadi. Mamlakat ikki palatali parlamentga asoslangan bo'lib, ushbu maqolada Milliy Ansambleya, Senat va Viloyat Ansambliyalarga bo'lib o'tadigan saylovlar va muqobil saylovlar (ya'ni Zimniy saylovlar) tizimi, ularni o'ztkazishdagi qonun-qoidalar va uning o'ziga hos jihatlari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Pokiston Islom Respublikasi, Milliy Assambleya, Senat, Saylov komissiyasi, Oliy sud, FATA, muqobil saylovlar, prezidentlik saylovlari, saylov uchastkasi, Ovoz berish kuni, Muttahida Qaumi Harakati - Pokiston (MQM-P), Pokiston Musulmon Ligasi (Q) va (PML-N), Istehkam-e-Pokiston partiyasi (IPP), Balujiston Avami partiyasi (BAP).

Electoral System of the Islamic Republic of Pakistan

Scientific Supervisor: Mamatqulov S.H., PhD

Muxtorov Abror Hamidulla o'g'li

Tashkent State University of Oriental Studies,
1st-year Master's student, History specialization

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7627-5501>

E-mail: muxtorovabror6@gmail.com

Annotation: The Islamic Republic of Pakistan is a parliamentary republic. The country is based on a bicameral parliament, and this article provides a detailed overview of the electoral system and by-elections (i.e., interim elections) for the National Assembly, the Senate, and the Provincial Assemblies, as well as the rules and procedures governing their conduct and their distinctive features.

Keywords: Islamic Republic of Pakistan, National Assembly, Senate, Election Commission, Supreme Court, FATA, by-elections, presidential elections, polling

station, polling day, Muttahida Qaumi Movement–Pakistan (MQM-P), Pakistan Muslim League (Q) and (PML-N), Istehkam-e-Pakistan Party (IPP), Balochistan Awami Party (BAP).

Pokiston Islom Respublikasi Konstitutsiyasi 2 – bobi 222-226 - moddasida umumiy saylovlar qanday o'tkazilishi, saylov vaqti va saylovlar qaysi doirada o'tkazilishi belgilab qo'yilgan¹.

Hech kim bir vaqtning o'zida ikkala palataning (Milliy Assambleya va Senat) yoki Viloyat Assambleyalarining a'zosi bo'la olmaydi².

Milliy Assambleya yoki viloyat majlisi tarqatib yuborilganidan keyin to'qson kun ichida Assambleyaga umumiy saylov o'tkaziladi va saylov natijalari ovoz berish tugaganidan keyin o'n to'rt kundan kechiktirmay e'lon qilinishi kerak.

Milliy Assambleyaga yoki Viloyat Assambleyasiga umumiy saylov Assambleya muddati tugashi kerak bo'lgan kundan boshlab oltmish kun ichida darhol o'tkaziladi, agar Assambleya tezroq tarqatib yuborilmagan bo'lsa va saylov natijalari shu kundan o'n to'rt kundan kechiktirmay e'lon qilinishi kerak.

Saylovlarni o'tkazish majburiyatlari Pokiston Islom Respublikasi Konstitutsiyasida belgilab qo'yilgan. 1956-yilda tashkil etilgan Pokiston Saylov komissiyasi parlament palatalariga, to'rtta viloyat assambleyalariga saylovlar o'tkazish va qonunda belgilanishi mumkin bo'lgan boshqa davlat idoralarini saylash yoki parlament tomonidan qonun qabul qilinmaguncha o'tkazadi³. Saylov komissiyasi uning raisi sifatida Bosh saylov komissari (Oliy sudning sudyasi yoki iste'fodagi sudyasi yoki kamida 20 yil xizmat qilgan yoki nafaqaga chiqqan yoki yuqori lavozimli davlat xizmatchisi)dan iboratdir⁴ va har to'rt viloyatdan to'rt nafar tayinlangan a'zo, ularning har biri to'rt viloyatning to'rtta oliy sudining sudyasi va barchasi konstitutsiya bo'yicha prezident tomonidan tayinlanadi.

Prezident to'rtta viloyat oliy sudlari raislari va bosh saylov komissiyasining maslahatlarini ma'qullagandan so'ng, saylov komissiyasining tayinlangan a'zolarini tayinlashni konstitutsiyaviy ravishda bo'lganligini tasdiqlaydi⁵. Bosh saylov komissari prezident tomonidan o'z xohishiga ko'ra, 3 yil muddatga tayinlanadi. Pokiston Konstitutsiya komissarga moliyaviy avtonomiyani kafolatlaydi.

¹ https://Constitution_of_Pakistan. 15.12.2025

² https://National_Assembly_of_Pakistan. 14.12.2025

³ https://en.m.wikipedia.org/wiki/Elections_in_Pakistan#cite_note-Election_Commission-17. 14.12.2025

⁴ https://en.m.wikipedia.org/wiki/Elections_in_Pakistan#cite_note-18. 15.12.2025

⁵ https://Elections_in_Pakistan#cite_note-Constitution_of_Pakistan-2. 16.12.2025

Pokistonda parlament tizimi mavjud bo'lib , unda ijro etuvchi va qonun chiqaruvchi hokimiyatlar to'g'ridan-to'g'ri saylov okruglarida birinchi navbatdagi tizim bo'yicha yashirin ovoz berish yo'li bilan saylanadi. Pokiston Konstitutsiyasining 222–226-moddalari nomzodga bir vaqtning o'zida Milliy Assambleya va viloyat majlislari a'ziligiga kirishni taqiqlaydi. To'g'ridan-to'g'ri saylovlarda saylov okrugida eng ko'p ovoz olgan nomzod Milliy Majlis yoki viloyat majlisi a'zosi etib saylangan deb e'lon qilinadi.

Milliy Assambleyadagi o'rinlar so'nggi rasman e'lon qilingan aholini ro'yxatga olish ma'lumotlariga ko'ra to'rtta viloyat, FATA va federal poytaxtning har biriga aholi soniga qarab taqsimlanadi. Ayollar va musulmon bo'lmaganlar uchun ajratilgan deputatlik o'rinlariga a'zolar qonunga muvofiq siyosiy partiyalar ro'yxatlarining proportsional vakillik tizimi orqali Milliy assambleyaga yoki viloyat assambleyaga har bir siyosiy partiya tomonidan qo'lga kiritilgan umumiy o'rinlarning umumiy sonidan kelib chiqib saylanadi. Milliy Assambleya 336 o'ringa ega bo'lib, odatda besh yil muddatga saylanadi. Ammo agar Milliy Assambleya tarqatib yuborilsa, konstitutsiyaga ko'ra, to'qson kun ichida umumiy saylovlar o'tkazilishi kerak⁶.

Viloyatlardan Milliy Asambleyaga o'rinlar	Umumiy o'rinlar	Ayollar uchun o'rinlar	Jami o'rinlar
Panjob	141	32	173
Sind	61	14	75
Xaybar Paxtunxva	35	10	55
Balujiston	16	4	20
Milliy Asambleyaga federal hududlardan o'rinlar			
Federal boshqariladigan	-	-	-

⁶ <https://pakistani.org/pakistan/constitution/part8.ch1.html#566>. 11.12.2025

qabila hududlardan ⁷			
Islomobod poytaxt hududidan ⁸	3	-	3
Belgilangan o'rinlar	Ozchilik uchun ajratilgan o'rinlar		
Musulmon bo'lmaganlar uchun o'rinlar	10	-	10
Tarkibi			
NAdagi o'rinlar	266	60	336

Senat 100 a'zodan iborat bo'lib, saylov kollegiyalari orqali bittada o'tkaziladigan ovoz berish yo'li bilan proporsional vakillik tizimiga muvofiq Senat saylovini o'tkazish va uni tashkil etish Bosh saylov komissarining zimmasidadir. Senat a'zolarining vakolat muddati 6 yil. Shu bilan birga, Senat faoliyatining dastlabki 3 yili tugaganidan keyin nafaqaga chiqadigan senatorlarning birinchi guruhining vakolat muddati Bosh saylov komissiyasi tomonidan qur'a tashlash yo'li bilan belgilanadi⁹.

Pokiston prezidenti prezidentlik saylovlari orqali saylanadi. Bilvosita saylovlarda g'olib saylovchilari tomonidan berilgan ovozlar bilan aniqlanadi. Prezident tantanali lavozim, davlat boshlig'i va faqat bosh vazirga Konstitutsiya tomonidan berilgan ijro etuvchi hokimiyatga ega bo'lgan shaxsdir. Konstitutsiya erkaklarga ham, ayollarga ham prezidentlikka nomzod bo'lish huquqini beradi. Ammo unda aytilishicha, prezidentlikka nomzod musulmon bo'lishi va yoshi 45 dan kam bo'lmashligi kerak. Prezident 5 yil muddatga saylanadi.

Parlamentning navbatdan tashqari sessiyasida va barcha viloyatlar majlislarida Konstitutsiyaning ikkinchi ilovasi qoidalariga muvofiq Prezident lavozimiga saylovlarni o'tkazish Bosh saylov komissiyasining vazifasidir.

Ma'muriy va moliyaviy hokimiyatni markazsizlashtirish, aholining quyi darajadagi institutsional ishtiroki orqali samarali boshqaruv, xizmatlarni samarali taqdim etish va shaffof qarorlar qabul qilish uchun mahalliy davlat hokimiyati organlariga hisobdor

⁷ https://Federally_Administered_Tribal_Areas14.12.2025

⁸ https://en.m.wikipedia.org/wiki/Islamabad_Capital_Territory. 16.12.2025

⁹ https://Senate_of_Pakistan. 14.12.2025

bo'lishi uchun har to'rt yilda bir marta mahalliy davlat hokimiyati organlariga saylovlar o'tkaziladi.

Muqobil saylovlar (ya'ni Zimni saylovlari) tegishli shaxsning iste'foga chiqishi, diskvalifikatsiyasi yoki vafoti munosabati bilan bo'sh turgan o'rinni egallash munosabati bilan o'tkaziladi. Pokiston Saylov Komissiyasi tashkil etilganidan beri zimni saylovlarini o'tkazib keladi¹⁰.

Pokiston fuqarosi bo'lgan shaxs, 1974-yildagi "Saylov to'g'risida"gi qonunga binoan har qanday saylov ro'yxatiga saylovchi sifatida kiritilgan va Milliy va Viloyat Assambleyalarida 25 yoshdan kam bo'lmagan va Senatda 30 yoshdan kam bo'lmagan shaxs, yoshga to'lgan, yaxshi xulq-atvorga ega bo'lib, islom amrlarini, islom ta'limotlari va urf-odatlarini yetarli darajada biladigan, Islom farz qilgan shuningdek, katta gunohlardan o'zini saqlaydigan, dono, solih va haddan tashqari tajovuzkor bo'lmagan, halol, axloqiy buzqlik bilan bog'liq jinoyat uchun yoki yolg'on ko'rsatma berganligi uchun sudlanmagan va Pokiston tashkil etilgandan keyin mamlakat yaxlitligiga qarshi ishlamagan yoki Pokiston mafkurasiga qarshi chiqmagan bo'lsa, saylovlarda ishtirok eta oladi.

Pokiston fuqarosi bo'lgan shaxs, yilning yanvar oyining birinchi kunida kamida 18 yoshga to'lgan bo'lsa, vakolatli sud tomonidan aqli noraso deb e'lon qilinmasa va saylov uchastkasining rezidenti deb hisoblansa, saylov uchastkasida saylovchi sifatida ro'yxatga olishi mumkin. Saylov varaqalarida ro'yxatga olingan fuqarolar faqat o'zi ovoz berish huquqiga ega.

Saylov uchastkalarida raislik qiluvchi nomzodlar, ularning saylov vakillari va saylov bo'yicha vakillar ishtirokida ovozlar sanab chiqiladi.

Saylov byulletenlarini sanab bo'lgach, raislik qiluvchi nomzod tomonidan ta'minlangan ovozlar sonini ko'rsatgan holda saylovni tugashi haqida dalolatnomasini tuzadi va uni saylov materiallari, foydalanilmagan saylov byulletenlari, buzilgan saylov byulletenlari, tender byulletenlari bilan birga qaytib kelgan komissiyaga yuboradi. Shuningdek, raislik qiluvchilar ovozlarni sanab chiqish natijalarini saylov uchastkalarida e'lon qiladi va natijaning nusxasini saylov uchastkasidan tashqariga joylashtiradi.

Saylovchilar saylov varaqalaridagi ism-shariflari bo'yicha belgilangan saylov uchastkalarida ovoz beradilar. Milliy va viloyat majlislari saylov okruglari uchun saylovlar bir kunda o'tkazilganligi sababli, saylovchiga har bir Milliy Assambleya va Viloyat majlisi saylov okrugi uchun ikkita alohida byulleten beriladi.

¹⁰https://Election_Commission_of_Pakistan 16.12.2025

Saylovchi saylov uchastkasiga ovoz berish uchun kelganida, raislik qiluvchi shaxsni tasdiqlovchi guvohnoma orqali saylovchining shaxsini tasdiqlaganidan keyin unga saylov byulletenini beradi.

Ovoz berish kuni to'qqiz soat davomida tanaffussiz o'tkaziladi.

Ovoz berish yakunlanganidan so'ng darhol saylov uchastkalarida raislik qiluvchi tomonidan nomzodlar, ularning saylov vakillari va saylov bo'yicha vakillar ishtirokida ovozlar sanab chiqiladi.

Saylov uchastkalari raisligidan ovozlarni sanab chiqish to'g'risidagi arizani olgandan so'ng, qaytib kelgan xodim dastlabki norasmiy natijani tuzadi va natijalarini bosma yoki elektron ommaviy axborot vositalarida e'lon qilish uchun saylov komissiyasiga faks orqali yuboradi.

Norasmiy natijalar e'lon qilingandan so'ng¹¹, qaytib kelgan xodim barcha nomzodlarga va ularning saylov bo'yicha vakiliga natijalarni birlashtirish uchun belgilangan kun, vaqt va joy to'g'risida xabar beradi. Saylovda ishtirok etayotgan nomzodlar va saylov vakillari ishtirokida qaytib kelgan komissiya raislik qiluvchi tomonidan belgilangan tartibda sanab chiqish natijalarini, shu jumladan, ovoz berish kunigacha o'zi olgan pochta byulletenini birlashtiradi. Birlashtirilgan bayonotni tayyorlagandan so'ng, qaytib kelgan mansabdor shaxs belgilangan shakldagi nusxasini saylov komissiyasiga taqdim etadi, u nomzodlarning ismlarini rasmiy gazetada e'lon qiladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, hozirgi kungacha deyarli barcha bo'lib o'tgan savlovlar soxtalashtirishda ayblangan, misol uchun 2024 yil 8 fevral kuni mamlakat bo'lib o'tgan savlovlar ham soxtalashtirishda abylandi. Saylovda PTI tomonidan qo'llab-quvvatlangan mustaqil nomzodlarning kamida 127 milliy assambleya o'rinlarini egallab turganini ko'rsatdi, bu esa potentsial ko'pchilikni ko'rsatardi. Biroq yakuniy natijalarni e'lon qilish birdaniga to'xtatildi¹². Keyinchalik mustaqil nomzodlar 103 umumiy o'rinni qo'lga kiritishdi, shu jumladan PTI tomonidan qo'llab-quvvatlangan 93 ta, Pokiston Musulmon Ligasi (N) (PML-N) dan 75 va Pokiston Xalq partiyasidan (PPP) 54 ta. Panjob va Sind viloyatlarida mos ravishda PML-N va PPP eng yirik partiyalar sifatida paydo bo'ldi. PTI tomonidan qo'llab-quvvatlangan mustaqil nomzodlar Xayber-Paxtunxvada eng ko'p o'rinlarni qo'lga kiritdi, Balujiston esa PPP va PML-N uchun eng yirik partiyalar sifatida ovoz oldi. Keyinchalik PTIdan tashqari barcha partiyalarga ayollar va ozchiliklar uchun

¹¹ https://Election_Commission_of_Pakistan. 16.12.2025

¹² https://en.m.wikipedia.org/wiki/2024_Pakistani_general_election#cite_note-Intercept/9feb24-15. 13.12.2025

ajratilgan o'rinlar berildi.

PTI raisi Gohar Ali Xon saylovlarni soxtalashtirilganlikda aybladi va vaqtinchalik saylov natijalariga ko'ra partiya Milliy Assambleyada 180 o'rinni qo'lga kiritganini da'vo qildi¹³. PTI tomonidan qo'llab-quvvatlangan mustaqil nomzodlar ko'pchilikni qo'lga kiritishga muvaffaq bo'lishdi. Shuningdek, Imron Xon ham da'vo qilingan saylovlarda soxtalashtirishni tilga oldi va koalitsion hukumat tuzish uchun boshqa partiyalar bilan ittifoq tuzishdan bosh tortdi va buning o'rniga parlamentda muxolifat rolini o'z zimmasiga olishni tanladi¹⁴.

Shunday sharoitda 2024-yil 13-fevralda bo'lib o'tgan matbuot anjumanida PML-N va PPP yetakchilari PML-N vakili Shehbaz Sharif bilan bosh vazir sifatida koalitsion hukumat tuzishlari haqida e'lon qilishdi¹⁵. Muttahida Qaumi Harakati - Pokiston (MQM-P), Pokiston Musulmon Ligasi (Q) (PML-N), Istehkam-e-Pokiston partiyasi (IPP) va Balujiston Avami partiyasi (BAP) ham hukumat koalitsiyasiga qo'shilish niyatini bildirdilar. 3 mart kuni Shehbaz Sharif PTI tomonidan qo'llab-quvvatlangan Umar Ayub Xon tomonidan olingan 92 ovozga qarshi 201 ovozni ta'minlab, ikkinchi marta Pokiston Bosh vaziri lavozimiga qayta saylandi. Assambleyada hech bir partiya ko'pchilikni ta'minlamaganligi sababli, Shehbaz PML-N ittifoqchilari, jumladan PPP, MQM-P, PML-Q, BAP, IPP va boshqa kichik partiyalar ko'magida bosh vazir bo'ldi¹⁶.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "Voters' turnout remain 48 percent in election: FAFEN report". The Express Tribune. 10 February 2024. Archived from the original on 10 February 2024. Retrieved 10 February 2024.
2. "General Elections 2024 Pakistan Dashboard". Gallup Pakistan Digital Analytics. Retrieved 6 April 2024.
3. Hussain, Abid. "Pakistan parliament dissolved to hold election without ex-PM Imran Khan". Al Jazeera. Archived from the original on 14 February 2024. Retrieved 4 March 2024.
4. "Election Commission of Pakistan". Archived from the original on 6 January 2024. Retrieved 16 February 2024.

¹³ <https://www.dawn.com/news/1815228>. 10.12.2025

¹⁴ <https://www.bbc.com/news/world-asia-68422821>. 14.12.2025

¹⁵ <https://apnews.com/article/pakistan-main-party-challenge-imran-khan-75f23a7abec21d385c129c7133a78665>. 10.12.2025

¹⁶ <https://tribune.com.pk/story/2458242/pml-ns-shehbaz-sharif-elected-prime-minister-for-second-time>. 15.12.2025

5. "Former Pakistan PM Imran Khan barred from politics for 5 years". Al Jazeera. 8 August 2023. Archived from the original on 8 February 2024. Retrieved 10 February 2024.
6. https://Election_Commission_of_Pakistan 16.12.2025
7. https://Federally_Administered_Tribal_Areas 14.12.2025
8. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Islamabad_Capital_Territory 16.12.2025
9. https://Senate_of_Pakistan.14.12.2025
10. https://Constitution_of_Pakistan.15.12.2025
11. https://National_Assembly_of_Pakistan.14.12.2025